
Iwona Moryc¹

„Zdatność arbitrażowa jako forma kontroli państwa nad sądownictwem polubownym”

"The arbitrability as a form of state control over the courts of arbitration"

Abstract

Artykuł dotyczy kontroli państwa sprawowanej nad jedną z alternatywnych metod rozwiązywania sporów jaką jest sądownictwo polubowne. Formą kontroli państwa nad sądownictwem polubownym jest instytucja zdatności arbitrażowej jako przesłanka dopuszczalności poddania sporu pod właściwość sądu polubownego, stanowiąca o tym, co może być przedmiotem rozstrzygnięcia przez sądy polubowne. Zdatność arbitrażowa to wyznaczenie granicy pomiędzy kompetencjami sądownictwa prywatnego i powszechnego.

Przedmiotem niniejszej pracy jest ustalenie w jakim celu ustawodawca wprowadził klasyfikację sporów mogących być przedmiotem rozstrzygnięcia przez sąd polubowny oraz jakie elementy kontroli dotyczą rozstrzygnięć takich sądów. Zastanawiam się również czy zasadnym jest wprowadzanie przez państwo aparatu kontroli rozstrzygnięć, które zapadają na gruncie pozasądowym np. w drodze umowy stron. Jakie niebezpieczeństwa niesie ze sobą powierzenie sądom polubownym wszelkich kategorii spraw do rozwiązania i jakie może mieć to konsekwencje.

The article concern the state control exercised over one of the alternative methods of dispute resolution which is arbitration. One form of state control over the arbitration is an institution of arbitrability as a condition of the admissibility of a dispute being submitted under the jurisdiction of the court of arbitration. Arbitrability serves to demarcate the border between the powers of the judiciary private and public.

The subject of this work is to determine the purpose for which the legislator has introduced the classification of disputes that may be subject to a decision by the arbitration court and which elements of the control apply to the decisions of such courts. The article also attempts to answer the questions, legitimates to introduce the state apparatus of controlling the decisions that are adopted

¹

Adwokat Iwona Moryc, prowadząca indywidualną Kancelarię Adwokacką, specjalizacja: prawo cywilne, wykładowca na kierunku Mediacje sądowe i pozasądowe Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu, trener prawa, współzałożycielka Stowarzyszenia Towarzystwo Rozwoju i Komunikacji „Porozumienie”, aktywnie działa na rynku przedsiębiorców Małopolski jako członkini Klubu Ambasada Współpracy, uczestniczka seminarium doktorskiego na Akademii Krakowskiej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego na Wydziale Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych, Katedrze Prawa Cywilnego pod przewodnictwem prof. nadzw. dr hab. Mariusza Załuckiego, praca naukowa poświęcona instytucji arbitrażu w sprawach spadkowych.

on an extra-judicial basis, for example by the parties and what are the dangers of entrusting the arbitration courts all categories of cases to solve and what may be the consequences.

Keywords

alternatywne metody rozwiązywania sporów, sądownictwo polubowne, zdatność arbitrażowa, prawa majątkowe, prawa niemajątkowe

alternative dispute resolution,, arbitration court, arbitration, property rights, non-proprietary right

Wprowadzenie

Rozwój alternatywnych metod rozwiązywania sporów stanowi w mojej ocenie odpowiedź na kryzys sądownictwa powszechnego, związany z długością trwania postępowania, kosztami procesu oraz formalizmem procesowym. Z dokonanej przeze mnie analizy rozwoju ADR wynika, że na gruncie europejskim państwa chętnie dopuszczają rozwiązania systemowe, które przekazują kompetencje władcze – sądownicze na rzecz innych podmiotów czy instytucji, a to celem przyspieszenia postępowania, obniżenia jego kosztów, czy też znalezienia „odformalizowanego” rozwiązania, zgodnego z wolą stron i zasadami współżycia społecznego.

Taką alternatywą rozwiązywania sporów dla sądu powszechnego stanowią mediacja, negocjacje czy też arbitraż, na gruncie polskim określane mianem sądownictwa polubownego.

Jednak państwo powierzając kompetencję do rozwiązywania sporów instytucjom prywatnym pozostawiło sobie uregulowany ustawowo aparat kontroli nad zapadającymi rozstrzygnięciami w ramach alternatywnych metod rozwiązywania sporów.

Swoje opracowanie poświęcam sądownictwu polubownemu, traktowanemu jako alternatywna metoda rozwiązywania sporów o charakterze adjudykacyjnym, wykazując, że jedną z form kontroli państwa nad sądownictwem polubownym jest instytucja zdatności arbitrażowej jako przesłanka dopuszczalności poddania sporu pod właściwość sądu polubownego, stanowiąca o tym, co może być przedmiotem rozstrzygnięcia przez sądy polubowne. Zdatność arbitrażowa to wyznaczenie granicy pomiędzy kompetencjami sądownictwa prywatnego i powszechnego.² Przedmiotem niniejszej pracy jest ustalenie w jakim celu ustawodawca wprowadził klasyfikację sporów mogących być przedmiotem rozstrzygnięcia przez sąd polubowny oraz jakie elementy kontroli dotyczą rozstrzygnięć takich sądów. Zastanawiam się również czy zasadnym jest wprowadzanie przez państwo aparatu kontroli rozstrzygnięć, które zapadają na gruncie pozasądowym np. w drodze umowy stron. Jakie niebezpieczeństwa niesie ze sobą powierzenie sądom polubownym wszelkich kategorii spraw do rozwiązania i jakie może mieć to konsekwencje.

² E. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 97.

Zaprezentowane przeze mnie zagadnienia prezentuję przez pryzmat porządku prawnego w Polsce, uzupełniając je analizą porównawczą w stosunku do ustawodawstw w Niemczech oraz w Szwajcarii. Wybrałam te systemy prawne albowiem, po pierwsze, polska regulacja zdatności arbitrażowej nawiązuje do dawnego uregulowania niemieckiego³, przez co tamtejszy system prawny jest częstym punktem odniesienia dla tego rodzaju opracowań, po drugie, z uwagi na fakt, iż ustawodawstwo szwajcarskie dotyczące arbitrażu międzynarodowego uznawane jest za wzorcowe stanowi cenny materiał porównawczy. W niezbędnym zakresie sięgnęłam także do prawa innych państw oraz regulacji międzynarodowych.

1. Rodzaje sądownictwa polubownego oraz jego wpływ na zakres właściwości sądów polubownych

Sądownictwo polubowne stanowi usankcjonowany przez prawo, prywatny sposób rozstrzygania sporów⁴. Wyróżniamy arbitraż publicznoprawny i prywatnoprawny. Przedmiotem sporu w przypadku arbitrażu publicznoprawnego pozostają sprawy pomiędzy podmiotami prawa publicznego dotyczące władztwa państwowego. Pozostałe sprawy określa się mianem arbitrażu prywatnoprawnego, który dzieli się na arbitraż krajowy i międzynarodowy, albowiem niektóre państwa mogą osobno regulować prawo krajowe i międzynarodowe w tym względzie.

Arbitraż międzynarodowy to taki, w którym występuje element obcy w stosunku do danego kraju. Może być nim miejsce, gdzie odbyło się postępowanie arbitrażowe, miejsce wydania orzeczenia, przynależność państwowa stron lub arbitrów, zastosowane prawo procesowe lub materialne.⁵

Do najważniejszych źródeł arbitrażowego prawa międzynarodowego należą Protokół Genewski z dnia 24 września 1923 r. o klauzulach arbitrażowych⁶, oraz stanowiąca jego uzupełnienie Konwencja Genewska z dnia 26 września 1927 r. o wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych.⁷ Kolejne akty prawne służące ujednoczeniu prawa arbitrażowego to Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych uchwaloną w Nowym Jorku w dniu 10 czerwca 1958 r.⁸, Konwencja europejska o międzynarodowym arbitrażu handlowym

³ D. Paczoska, „Zdatność arbitrażowa w prawie niemieckim i szwajcarskim. Analiza prawnoporównawcza”, PPPM. T. 7 Red. Maksymilian Pazdan, Katowice 2010, s. 69-90.

⁴ T.Szurski, „Arbitraż skuteczny sposób likwidowania sporów”, MoP 1998, Nr 12, s. 468.

⁵ B.Wysocka, „Pojęcie zagranicznego orzeczenia w arbitrażu handlowym”, PUG 1994, Nr 1, s.4.

⁶ Protokół Genewski z dnia 24.09.1923 o klauzulach arbitrażowych. Polska przystąpiła do Protokołu w 1931 r. (Dz.U. Z 1931 r., Nr 42, poz. 372).

⁷ Konwencja Genewska z dnia 26.09.1927 r. Polska nie przystąpiła do Konwencji, polskie tłumaczenie konwencji zob. H. Tramer, *Zarys problematyki międzynarodowego procesu cywilnego państw kapitalistycznych*, Warszawa 1956, s. 98-99.

⁸ Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku z dnia 10 czerwca 1958 r. (Dz.U. Z 1962 r. Nr 9, poz. 4).

sporządzona w Genewie w dniu 21 kwietnia 1961 r.⁹ oraz ustawa modelowa UNICITRAL z dnia 21 czerwca 1958 r.¹⁰

Zarówno prawo prywatne międzynarodowe dotyczące arbitrażu, jak i krajowe może zostać poddane w danym państwie odmiennym uregulowaniom prawnym, co ma istotne znaczenie dla kwestii uznania i wykonalności orzeczenia arbitrażowego.

Te same uregulowania co do arbitrażu krajowego oraz międzynarodowego funkcjonują w Holandii¹¹ Szwecji¹² oraz Finlandii¹³. W Anglii, zgodnie z tradycją common law funkcjonuje ustawa szczególna o arbitrażu – Arbitration Act¹⁴, natomiast brak osobnej regulacji arbitrażu krajowego, który opiera się na zasadzie swobody umów, w tym zawierania umów o arbitraż nieograniczonych szczególnymi przepisami krajowymi. Natomiast w Szwajcarii przepisy dotyczące arbitrażu międzynarodowego zostały zamieszczone w XII rozdziale Ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym z 1987 r. (IPRG)¹⁵, a przepisy dotyczące arbitrażu krajowego w tzw. Konkordacie¹⁶ - ustawie ujednocniającej arbitraż w poszczególnych kantonach. Polskę i Niemcy łączy kodeksowy model regulacji arbitrażu krajowego – w kodeksie postępowania cywilnego. Kwestie dotyczące umowy o arbitraż, z elementem obcym reguluje w Polsce art. 39 ustawa z dnia 4 lutego 2011r. Ustawa prawo prywatne międzynarodowe.¹⁷ Polska i Niemcy są również stronami konwencji międzynarodowych regulujących zagadnienia arbitrażu międzynarodowego.

Relacja pomiędzy uregulowaniami krajowymi oraz prawem prywatnym międzynarodowym obowiązującym w danym państwie ma istotne znaczenie dla ustalenia właściwości sądu polubownego oraz kwestii uznania i wykonania orzeczenia tego sądu.

2. Pojęcie zdatności arbitrażowej

Na gruncie europejskim instytucja zdatności arbitrażowej jest traktowana niejednolicie. Termin „*arbitrability*” wywodzi się z doktryny państw common law. Pojęcie *arbitrability* jest pojęciem szerszym od pojęcia zdatności arbitrażowej. Pomimo to, zgodnie z definicją zawartą w Wielojęzycznym słowniku i arbitrażu ADR wydanym przez Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej – *arbitrability* traktowane jest jako odpowiednik zdatności arbitrażowej definiowanej

⁹ Konwencja europejska o międzynarodowym arbitrażu handlowym, sporządzona w Genewie w dniu 21 kwietnia 1961 r. (Dz.U. Z 1964 r. Nr 40, poz.270).

¹⁰ Ustawa wzorcowa uchwalona przez UNCITRAL w dniu 21 czerwca 1985 r., uchwała nr 40/72 z dnia 11 grudnia 1985 r., zmieniona uchwałą nr 61/33 z dnia 4 grudnia 2006 r., ONZ, Wiedeń 2008.

¹¹ Holenderska Ustawa o sądownictwie polubownym z 1986 r.

¹² Szwedzka Ustawa o Arbitrażu Handlowym z 1999 r.

¹³ Fińska Ustawa o sądownictwie polubownym z 1990 r.

¹⁴ Arbitration Act z dnia 17.06.1996 r., dostępny na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>.

¹⁵ Ustawa prawo prywatne międzynarodowe z dnia 18 grudnia 1987 r. (Bundesgesetz vom 18. Dezember 1987 uber das internationale Privatrecht, AS 1988, 1776).

¹⁶ Konkordat o sądownictwie arbitrażowym z dnia 27 marca 1969 r. (Konkordat uber die Schiedsgerichtsbarkeit angenommen von der Konferenz kantonaler Justizdirektoren am 27. Marz 1969, vom Bundesrat am 27. August 1969).

¹⁷ Ustawa z dnia 4 lutego 2011r. Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 80, poz. 432).

przez kraje civil law. W słowniku brak odniesienia arbitrability do źródeł common law, zwraca się jedynie uwagę, że w USA termin ten oznacza „sprawy w zakresie umowy arbitrażowej”.¹⁸

Zdaniem L.A. Mistelisa arbitrability sprowadza się „do prostej kwestii, które z typów spraw mogą, a które nie mogą być poddane pod arbitraż, i czy ściśle określone klasy sporów są wyłączone z postępowania arbitrażowego”, dodatkowo, „podczas gdy swobodę stron wspiera ich prawo do poddawania każdego sporu pod arbitraż, prawa krajowe często nakładają restrykcje lub ograniczenia co do spraw, jakie mogą być wnoszone do i rozstrzygane w arbitrażu”.¹⁹

Przesłanka dopuszczalności poddania sporu pod właściwość sądu polubownego - zwana zdatnością arbitrażową - jest różnie traktowana przez ustawodawstwa europejskie, w zależności od systemów prawnych, w których się kształtowała – kontynentalnego i anglosaskiego, z uwzględnieniem tradycji prawnych, głównie romańskiej i germańskiej. Tradycja romańska prezentuje teorię kontraktową, zgodnie z którą arbitraż stanowi przejaw swobody umów, w tradycji germańskiej dominuje zaś teoria jurysdykcyjna, zgodnie z którą arbitraż jest przejawem upoważnienia władzy państwowej.

Granice dla arbitrażu w systemie common law wyznacza zasada swobody umów, w przeciwieństwie do krajów systemu kontynentalnego, gdzie granicę zdatności arbitrażowej dokładnie określa przepis ustawy. A. D. Kejlin pisze, że „W USA mogą być poddane arbitrażowi wszystkie spory o charakterze handlowym, w stosunku do tych sporów nie powstaje problem arbitrability, tj. dopuszczalności do rozpatrzenia w arbitrażu”.²⁰ Tak szerokie ujęcie instytucji zdatności arbitrażowej spowodowało, że na gruncie common law nie było potrzeby tworzenia sformalizowanej koncepcji tej instytucji, a o możliwości rozstrzygnięcia sprawy przez sąd polubowny rozstrzyga się ad hoc, wówczas kiedy spór na podstawie woli stron znajduje się w jurysdykcji arbitra oraz prawo właściwe dla umowy o arbitraż nie przewiduje żadnych zakazów i ograniczeń dla prowadzenia sprawy przed sądem arbitrażowym.

Instytucja zdatności arbitrażowej jest uregulowana osobno w porządkach krajowych poszczególnych państw, w tym Polski (kodeks postępowania cywilnego, prawo prywatne międzynarodowe), jak również w aktach o charakterze międzynarodowym. Zgodnie z interpretacją art. 5 ustawy modelowej UNICITRAL (aktu o charakterze międzynarodowym), każde państwo może dowolnie wyłączać spory spod kognicji sądu polubownego lub ustalać warunki jej

¹⁸ Glossary of Arbitration and ADR, 2nd edition, s. 21-22.

¹⁹ L.A. Mistelis, w: Arbitrability – International and Comparative Perspectives, Austin, Boston, Chicago, New York, The Netherlands 2009, s.3-4.

²⁰ A.D. Kejlin, „W CSZA na rzasmotrenie arbitraza mogut Sądownictwo i procedura cywilna państw kapitalistycznych, tom III, s. 110.

dopuszczalności. Prawo właściwe dla oceny zdatności arbitrażowej powinno być ustalane osobno, na podstawie norm kolizyjnych prawa międzynarodowego.²¹

3. Określenie zakresu zdatności arbitrażowej jako przejaw kontroli państwa nad sądownictwem polubownym

Określenie w prawie krajowym danego państwa zakresu przedmiotowego spraw, które mogą być przedmiotem rozstrzygnięcia przez sądownictwo polubowne stanowi element kontroli państwa nad sądownictwem polubownym. Przyczyną takich ograniczeń jest w mojej ocenie założenie, że pomimo że sąd polubowny posiada cechy wymiaru sprawiedliwości, nie jest nim, jest sądem prywatnym, stanowi alternatywę dla władztwa publicznego, po drugie, brak zasobów informacji o arbitrażu powoduje że jest on postrzegany jako „coś gorszego”.²²

Na przykładzie porządku prawnego w Polsce, zgodnie z art. 175 ust. 1 Konstytucji RP „wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe”²³. Wymiar sprawiedliwości dotyczy orzekania o faktach. Polega on na wyrokowaniu w sprawach cywilnych, karnych i administracyjnych przez podejmowanie konkretnych decyzji władczych o prawach i obowiązkach podmiotów indywidualnych, na podstawie norm generalnych i abstrakcyjnych, zgodnie z obowiązującymi przepisami proceduralnymi i normami kompetencji decyzyjnej.²⁴ Dyskusyjne jest czy w katalogu tym mieści się sądownictwo polubowne. Z jednej bowiem strony wskazuje się (np. Ł. Błaszczak i M. Ludwik), że definicja wymiaru sprawiedliwości nie obejmuje swoim zakresem sądownictwa polubownego a sąd polubowny stanowi pozasądowy organ ochrony prawnej, nad którym nadzór sprawuje sąd powszechny²⁵. Z drugiej jednak strony podnosi się, że „termin wymiar sprawiedliwości ma znaczenie szersze niż sądowy czy nawet państwowy wymiar sprawiedliwości i obejmuje wszystkie instytucje zajmujące się rozwiązywaniem indywidualnych sporów i problemów” (np. L. Morawski)²⁶.

Najszerzy zakres zdatności arbitrażowej przewidują ustawodawstwa krajowe, które stosują dualistyczny model regulacji arbitrażowej – posiadając uregulowania prawne dotyczące arbitrażu

²¹ T. Ereciński, *Zdatność arbitrażowa* (w:) P. Nowaczyk, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, A. Tynel (red.), *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu*, Warszawa 2008, s. 2.

²² Zakładka Wiadomości/Archiwum/Wiceminister Szejfeld popiera sądownictwo arbitrażowe, dostępny na stronie: www.mg.gov.pl.

²³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.04.1997 r. (Dz. U. z1997 Nr 78 poz. 483)

²⁴ P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2000, s. 229.

²⁵ Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 51.

²⁶ L. Morawski, *Główne problemy współczesnej filozofii prawa. Prawo w toku przemian*, Warszawa 1999, s. 186.

krajowego oraz arbitrażu międzynarodowego (uregulowane prawo prywatne międzynarodowe), jak np. w Szwajcarii.²⁷

Na chwilę obecną brak na gruncie europejskim w porządkach krajowych jednolitego modelu zdatności arbitrażowej. Skoro prawo międzynarodowe (ustawa modelowa) przekazuje kompetencję określania granic zdatności arbitrażowej porządkom krajowym, na dalszym etapie opracowania zajmę się problematyką zdatności arbitrażowej na gruncie wybranych ustawodawstw krajowych.

Określenie zakresu zdatności arbitrażowej ma kluczowe znaczenie dla oznaczenia granicy, od której zaczyna się władztwo państwowe i możliwość ingerencji państwa w sądownictwo prywatne. Istotnym bowiem jest, że sąd arbitrażowy jest sądem prywatnym, nie sprawującym wymiaru sprawiedliwości, dlatego też prawo państwa powinno wyznaczać jasne reguły korzystania z tej instytucji, w tym mieć możliwość kontroli orzeczeń, które są przez ten sąd wydawane.

W Polsce pojęcie zdatności arbitrażowej zostało zaproponowane i przyjęło się w literaturze z inicjatywy A.W. Wiśniewskiego wzorem terminów obcojęzycznych (ang. arbitrability, fr. arbitrabilit, niem. Schiedsfähigkeit)²⁸, który zdefiniował je jako „spór którego rozstrzygnięcie przez sąd polubowny jest dopuszczalne”.²⁹ W zasadzie do czasu wejścia w życie nowelizacji ustawy kodeks postępowania cywilnego w 2005 r., w tym art. 1157 k.p.c., termin ten nie funkcjonował w powszechnym obrocie prawnym. T. Ereciński napisał, że „pojęcie zdatności arbitrażowej rzadko było dotąd używane w polskim piśmiennictwie prawniczym”.³⁰ W prawie polskim strony mogą dokonać zapisu na sąd polubowny pod warunkiem, że sprawa należy do drogi sądowej³¹. Zdatność arbitrażowa stanowi warunek konieczny ważności zapisu na sąd polubowny, który jest „centralnym instrumentem sądownictwa polubownego”.³² Jeżeli spór nie ma zdatności arbitrażowej, rozstrzygnięcie w sprawie należy do sądu państwowego.³³ Pojęcie zdatności arbitrażowej, jako przesłanki dopuszczalności postępowania przed sądem polubownym uregulowane jest w art. 1157 k.p.c.³⁴, który stanowi, że „Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spory o prawa majątkowe lub spory o prawa niemajątkowe - mogące być przedmiotem ugody sądowej, z wyjątkiem spraw o alimenty”.

W świetle dostępnych interpretacji przepisu dominuje stanowisko ograniczające dopuszczalność sądownictwa polubownego od kryterium zdatności ugodowej zarówno w sporach

²⁷ A. W. Wiśniewski, *Zdolność i zdatność arbitrażowa* (w:) A. Szumański (red.), s. 223-232.

²⁸ A. W. Wiśniewski, *Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – struktura problemu*, cz.I, Prawo Spółek 2005, nr 4, s. 10.

²⁹ A.W. Wiśniewski, *Rozstrzygnięcie sporów...*op. cit., s. 10.

³⁰ T. Ereciński, *Zdatność arbitrażowa...*, op. cit. s.1.

³¹ M. Tomaszewski, *Umowa o arbitraż. Podstawowe problemy prawne*, PUG 1994, Nr 1, s. 16.

³² R. Morek, *Mediacja i arbitraż* (art. 183¹-183⁵), 1154-1217 k.p.c.) Komentarz, Warszawa 2006, s. 127.

³³ Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 37 i 97.

³⁴ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Z2014 r. poz. 101).

majątkowych, jak i niemajątkowych.³⁵ Wynika to chociażby z tego, że w art. 1157 k.p.c. został umieszczony wyjątek dotyczący spraw o alimenty, które to sprawy mają charakter majątkowy i mogą być przedmiotem ugody sądowej.

W doktrynie przyjmuje się, że sprawa posiada zdatność ugodową, jeżeli przedmiotem postępowania jest stosunek prawny, względem którego strony mają możliwość samodzielnego dysponowania prawami lub roszczeniami z niego wynikającymi. Zatem brak zdatności ugodowej występuje kiedy prawa i roszczenia, które wynikają ze stosunku prawnego będącego przedmiotem sporu pozostają poza dyspozycją stron.³⁶ Brak zdatności ugodowej występuje kiedy możliwość zawarcia ugody zostanie wyłączona spod dyspozycji stron, wynika z ustawy np. art. 477 (12) k.p.c. (sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych) oraz art. 479 (41) k.p.c. (uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone), bądź wynika z natury danego stosunku prawnego – np. w sprawach o rozwód, separację, unieważnienie małżeństwa, spraw dotyczących pochodzenia dziecka, o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, o wpis do księgi wieczystej, o stwierdzenie nabycia spadku. Pomimo, dostępnych interpretacji kwestia zdatności ugodowej budzi nadal kontrowersje interpretacyjne, co znalazło odzwierciedlenie w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Zgodnie z tezą postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2010 r.³⁷ „Strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego sprawy dotyczące zasądzenia świadczenia, sprawy związane z ustaleniem stosunku prawnego lub prawa, jak i spory w których strona żąda ukształtowania stosunku prawnego lub prawa. Orzeczenie sądu polubownego może mieć charakter zasądający, ustalający lub kształtujący.³⁸ Zdaniem Sądu Najwyższego kryterium zdatności ugodowej odnosi się do sporu, a nie konkretnego powództwa, „istotne jest, czy danego rodzaju spór o prawo majątkowe lub niemajątkowe może być przedmiotem ugody sądowej, nie ma natomiast znaczenia kwestia czy ugoda określonej treści byłaby dopuszczalna, czy też nie.” Zatem o zdatności ugodowej decyduje abstrakcyjna możliwość dysponowania przez strony danego stosunku prawnego ich prawami oraz roszczeniami z niego wynikającymi. Istotne jest to, czy strony na mocy zawartej ugody przed sądem, mogłyby samodzielnie zakończyć powstały między nimi spór.

Na gruncie polskim, jak podnosi T. Kurnicki „przesłanką skierowania postępowania na drogę arbitrażu jest odpowiedni charakter dochodzonego roszczenia. Spór musi dotyczyć praw

³⁵ A. W. Wiśniewski, *Zdolność i zdatność arbitrażowa* (w:) A. Szumański (red.), s. 234, na podstawie zapisu posiedzenia podkomisji Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego z dnia 2 marca 2005 r.

³⁶ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 27.

³⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2010 r., II CSK 670/09, Biul. SN 2010, Nr 7.

³⁸ R. Morek R. op. cit., s. 233.

majątkowych i niemajątkowych, jednakże tylko tych, co do których dopuszczalne jest zawarcie ugody sądowej”.³⁹

W Niemczech przepisy dotyczące sądownictwa polubownego weszły do porządku prawnego w 1998 r. na mocy ustawy Schiedsverfahrens – Neuregelungsgesetz z dnia 22 grudnia 1997 r.⁴⁰, i w swoim założeniu nawiązywały do ustawy modelowej UNICITRAL.

Zgodnie z obecnie obowiązującym § 1030 ust. 1 ZPO, wszystkie spory o charakterze materialnym posiadają zdatność arbitrażową, nie dotyczy to sporów o charakterze niematerialnym, których dopuszczalność rozstrzygnięcia przed sądem polubownym została uzależniona od zdatności ugodowej. Zgodnie z zaprezentowaną w doktrynie niemieckiej teorią obiektywnej dyspozytywności przedmiotu sporu „brak zdatności ugodowej sporu występuje tylko wówczas gdy państwo w związku z ochroną szczególnych wartości bądź zasad państwa prawnego powinno zachować monopol w jego rozstrzygnięciu”.⁴¹ Przyjęcie tak otwartej definicji zdatności ugodowej powoduje, że większość sporów o charakterze niematerialnym może być przedmiotem postępowania przed sądem arbitrażowym. Należy zaznaczyć, że pierwotnie zdatność arbitrażowa w Niemczech uzależniona była od zdatności ugodowej, co dotyczyło zarówno sporów majątkowych i niemajątkowych. Jednak pojawiające się wątpliwości interpretacyjne doprowadziły do tego, że w 1997 r. przeprowadzono reformę sądownictwa polubownego, ze zmianą przepisów, które weszły w życie począwszy od dnia 1 stycznia 1998 r.

W przeciwieństwie do uregulowań dotyczących sądownictwa polubownego Polski i Niemiec, zawartych odpowiednio w kodeksach postępowania cywilnego, w Szwajcarii przepisy dotyczące arbitrażu międzynarodowego zostały zamieszczone w XII rozdziale Ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym z 1987 r. (IPRG)⁴², a przepisy dotyczące arbitrażu krajowego w tzw. Konkordacie⁴³ - ustawie ujednocniającej arbitraż w poszczególnych kantonach.

W IPRG brak przesłanki zdatności ugodowej jako warunku dopuszczalności postępowania arbitrażowego, art. 177 ust. 1 IPRG określa zakres właściwości sądów polubownych we wszystkich sprawach o charakterze majątkowym. Zdatność arbitrażowa oceniana jest zgodnie z przepisami prawa szwajcarskiego, o ile zapis na sąd polubowny wskazuje jako właściwy szwajcarski sąd arbitrażowy. Rozumienie sporu o charakterze majątkowym jest bardzo szerokie. Zdatne arbitrażowo

³⁹ T. Kurnicki, *Znowelizowane postępowanie przed sądem polubownym*, MoP 2005, Nr 22, s. 1120.

⁴⁰ Schiedsverfahrens – Neuregelungsgesetz z dnia 22 grudnia 1997 r., BGBl 1997, 3224.

⁴¹ D. Paczoska D, „Zdatność arbitrażowa w prawie niemieckim i szwajcarskim. Analiza prawno-porównawcza.”, PPPM. T. 7 Red. Maksymilian Pazdan, Katowice 2010, s. 79.

⁴² Ustawa prawo prywatne międzynarodowe z dnia 18 grudnia 1987 r. (Bundesgesetz vom 18. Dezember 1987 über das internationale Privatrecht, AS 1988, 1776.

⁴³ Konkordat o sądownictwie arbitrażowym z dnia 27 marca 1969 r. (Konkordat über die Schiedsgerichtsbarkeit angenommen von der Konferenz kantonaler Justizdirektoren am 27. März 1969, vom Bundesrat am 27. August 1969.

są wszystkie roszczenia wynikające z członkostwa w korporacji o charakterze gospodarczym⁴⁴, generalnie dotyczy to wszystkich roszczeń, które chociażby w sposób pośredni wpływały na sytuację majątkową strony.⁴⁵ Celem, na przykład, przyznania sporom ze stosunku korporacyjnego zdatności arbitrażowej, zamieszcza się zapis na sąd arbitrażowy w statucie korporacji.⁴⁶

Zgodnie z orzecnictwem szwajcarskiego Sądu Najwyższego strony sporu ponoszą ryzyko, że wyrok sądu arbitrażowego nie odniesie wobec nich skutku, ponieważ nie zostanie uznany ani wykonany przez są państwa uznania i wykonania wyroku ze względu na brak zdatności arbitrażowej sporu w sprawie w której zapadł.⁴⁷ Należy nadmienić, że szwajcarski sąd arbitrażowy zawsze przeprowadza postępowanie, gdy zapis na sąd polubowny wskazuje go jako sąd właściwy pomimo klauzuli zawartej w art. V ust. 2 lit. A Konwencji nowojorskiej zgodnie z którą „państwo może odmówić wykonania wyroku, jeżeli rozstrzygnięcie sprawy niezdatnej arbitrażowo na mocy jego prawa lub wykonanie tego prawa byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym”.

Generalnie na gruncie europejskim model sądownictwa arbitrażowego stworzyła ustawa modelowa UNICITRAL, która jak wspomniałam na wstępie, została inkorporowana do porządków prawnych większości państw europejskich. Należy zaznaczyć, że Szwajcaria nie zdecydowała się na wprowadzenie do porządku prawnego ustawy modelowej, albowiem arbitraż szwajcarski był na tyle postępowy i rozwinięty, że ustawa modelowa mogła stanowić jedynie dopełnienie przepisów regulujących tę problematykę.⁴⁸ Kwestia zdatności arbitrażowej pozostaje nadal zagadnieniem różnie interpretowanym w porządkach prawnych.

Zastosowanie przez polskiego ustawodawcę w art. 1157 k.p.c. kryterium uzależniającego dopuszczalność sądownictwa polubownego w sprawach majątkowych oraz w sprawach niemajątkowych od zdatności ugodowej odbiega znacznie od uregulowań niemieckich, czy szwajcarskich, które traktują rozszerzająco zdatność arbitrażową opierając ją na autonomii woli stron, czy też jak w prawie szwajcarskim dopuszczają sądownictwo arbitrażowe we wszystkich sprawach gospodarczych.

Zgodnie z prezentowanym stanowiskiem polskiego Sądu Najwyższego „(...) spod właściwości sądów polubownych wyłączone zostały spory, wynikające ze stosunków prawnych, co do których – w zakresie realizacji określonych skutków prawnych – zachowany jest monopol państwa (sądów), co oznacza, że ani strony w drodze umowy, ani sąd polubowny przez swój wyrok

⁴⁴ J. F. Poudret, S. Sandoz-Monod, *Comentaire de la loi federale d'organisation judiciaire*. Bd.3. Berno 1990-1992, § 44, s.195-218.

⁴⁵ R. Briner R., in: H. Honsell, N. P. Vogt, A. K. Schnyder, S. V. Berti, *Kommentar zum Internationalen Privatrecht*. Bazylea – Frankfurt am Main 2007, s. 1516.

⁴⁶ G. Walter, W. Bosch, J. Bronnimann, *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz*, *Kommentar zu Kapitel 12 des IPR-Gesetzes*, Bern 1991.

⁴⁷ Orzeczenie sądu szwajcarskiego, sygn. akt BGE 101 II 168, dostępne na stronie internetowej: www.bger.ch.

⁴⁸ D. Hochstrasser, M. Blessing, in: H. Honsell, N.P. Vogt, A.K. Schnyder, S.V. Berti, *Kommentar zum Internationalen Privatrecht*. Bazylea – Frankfurt am Main 2007, s. 1459.

nie mogą doprowadzić do realizacji tych skutków”. W ślad za orzeczeniem można by postawić tezę, że sądownictwo arbitrażowe czy to w Polsce, Szwajcarii czy Niemczech nie ingeruje w sprawy, które zostały zastrzeżone do właściwości sądów państwowych.

Polska regulacja sądownictwa arbitrażowego wzorowana jest na dawnym niemieckim § 1025 ust. 1 ZPO⁴⁹, który uzależniał zdatność arbitrażową od zdatności ugodowej, jako przesłanki koniecznej do tego aby spór mógł zostać rozstrzygnięty przez sąd polubowny. Przy czym, ustawodawca niemiecki podjął próby zdefiniowania przesłanki zdatności ugodowej, dzieląc zdatność arbitrażową na obiektywną i subiektywną rozumianą jako zdolność do zawarcia ugody.

Jednak w prawie niemieckim uzależnienie przesłanki zdatności arbitrażowej od zdatności ugodowej było na tyle problematyczne i niejednoznaczne, że ustawodawca niemiecki reformując sądownictwo polubowne w 1998 r. zrezygnował z przesłanki zdatności ugodowej, co do sporów majątkowych, utrzymując ją w stosunku do sporów o charakterze niemajątkowym.

Prawo szwajcarskie stanowiąc o zdatności arbitrażowej nie ogranicza tej przesłanki, umożliwiając dokonywanie rozstrzygnięć przez sąd arbitrażowy we wszystkich sporach majątkowych, przy czym spór majątkowy należy rozumieć szeroko, również w kontekście interesów stron wynikających ze stosunków majątkowych.

4. Zdatność arbitrażowa jako granica pomiędzy strefą arbitrability a strefą publiczną

Dokonując analizy instrumentów kontroli państwa w zakresie zdatności arbitrażowej sporu należy również omówić relację pomiędzy sądem powszechnym a sądem polubownym, w tym klauzulę porządku publicznego, zasadę terytorialności i związaną z nią ocenę prawa właściwego przy orzekaniu o zdatności arbitrażowej sporu.

„(...)Zdatność arbitrażowa wyznacza punkt, w którym kończy się zakres swobody kontraktowej a zaczyna publiczna misja w orzekaniu”.⁵⁰ Instytucja zdatności arbitrażowej jest konsekwencją respektowania przez ustawodawcę zasad porządku publicznego. Chodzi tu o ochronę szeroko pojętego interesu publicznego, w tym moralności publicznej.⁵¹ Skoro dany typ sporów posiada zdatność arbitrażową, oznacza to, że ustawodawca nie widzi zagrożenia dla porządku publicznego, umożliwiając sądom polubownym ich rozstrzygnięcie.⁵²

Zgodnie z art. 5 ustawy modelowej UNICITRAL (art. 1159 k.p.c., art. 1026 niemieckiego ZPO) sądy państwowe mogą ingerować w postępowanie przed sądem polubownym tylko wówczas

⁴⁹ G. Zerbe, *Die Reform des deutschen Schiedsverfahrensrechts auf der Grundlage des Uncitral – Modellgesetzes über die internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit*. Baden-Baden 1995, s. 85.

⁵⁰ T. Carbonneay, F. Janson, *Cartesian Logic and Frontier Politics (w:) International Arbitration and International Commercial Law: Synergy, Convergence and Evolution*. Liber Amicorum Eric Bergsten, S. Kroll i in. (red.), Alphen aan den Rijn 2011, s. 455.

⁵¹ I. Bałos-Stoczewska, *Zdatność arbitrażowa sporów dotyczących patentu*, (red.) prof. dr hab. Janusz Szwaja, Kraków 2014, s. 69.

⁵² I. Bałos-Stoczewska, *Zdatność arbitrażowa...*op.cit., s.70.

gdy ustawa tak stanowi. Ingerencja sądu powszechnego w działanie sądu polubownego może odbywać się tylko w ściśle określonych przez prawo przypadkach (art. 1159 k.p.c.), ma charakter wyjątkowy, a przypadki w których ingerencja ta jest możliwa, nie powinny być rozszerzane⁵³.

W Polsce zdatność arbitrażowa wiąże się z treścią krajowego porządku publicznego. Na straży zgodności wyroku sądu polubownego z krajowym porządkiem publicznym stoi określona w art. 1214 § pkt 3 k.p.c. klauzula porządku publicznego, której naruszenie powoduje odmowę stwierdzenia wykonalności i uznania wyroku czy ugody sądu polubownego. Ustawodawca stanowiąc o sprzeczności wyroku sądu polubownego z klauzulą porządku publicznego, miał na myśli naruszenie praw podstawowych wynikających z Konstytucji lub z innych dziedzin prawa.

Zatem niezależnie czy sprawa posiada zdatność arbitrażową, jeżeli dojdzie do naruszenia fundamentalnych zasad porządku publicznego arbitraż zostaje wykluczony, a ewentualnie wydane orzeczenie sądu arbitrażowego nie zostanie uznane. Można również postawić tezę, że klauzula porządku publicznego mieści się w zakresie definicji zdatności arbitrażowej.

Zdaniem U. Roguzińskiej „strefa arbitralności i strefa porządku publicznego dopełniają się wzajemnie w ten sposób, że jedna ustępuje tam, gdzie zaczyna się druga, i odwrotnie.”⁵⁴

W mojej ocenie jednak obie sfery zdatności arbitrażowej oraz porządku publicznego, o ile poniekąd się uzupełniają, to jednak zdatność arbitrażowa została wyznaczona zgodnie z dyrektywami porządku publicznego, z uwzględnieniem istotnego interesu publicznego, a nie jedynie na zasadzie swobody kontraktowania, jak na przykład w Angli.

Niezależnie od stwierdzenia zdatności arbitrażowej sporu, autonomię sądownictwa polubownego ogranicza zasada terytorialności oraz prawo właściwe określające właściwość sądu polubownego. Zgodnie z art. 1154 k.p.c. przepisy części V kodeksu stosuje się jeżeli miejsce postępowania znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a w określonych wypadkach także gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej lub nie jest oznaczone. Zatem miejsce postępowania polubownego, o ile strony nie postanowią inaczej, może determinować zastosowanie przepisów proceduralnych, w tym spełnienie kryteriów zdatności arbitrażowej określonych przez przepisy danego państwa.

Na zasadzie art. 1214 § 3 pkt 1 sąd odmawia uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego, lub ugody przed nim zawartej jeżeli według przepisów ustawy spór nie może być poddany pod rozstrzygnięcie sądu polubownego (na gruncie polskim dotyczy to np. spraw o alimenty). Jest to przepis wzorowany na art. V Konwencji nowojorskiej, która stanowi, że stwierdzenie przez sąd kraju, w którym postawiono żądanie uznania lub wykonania wyroku sądu

⁵³ A. Jakubecki, (w:) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Lex/el. 2014

⁵⁴ U. Roguzińska, *Klauzula porządku publicznego w kontroli a posteriori orzeczeń międzynarodowego arbitrażu handlowego*, Wrocław 2005, s.6.

polubownego, że według prawa tego kraju, przedmiot sporu nie może być rozstrzygnięty w drodze arbitrażu może skutkować odmową uznania lub wykonania wyroku sądu polubownego. W tym zakresie to dane państwo wyznacza granice właściwości sądów polubownych działających na jego obszarze, a dodatkowo ma prawo odmówić uznania i wykonalności orzeczenia, które nie mieści się w tych granicach.

Wnioski

W Europie sądownictwo arbitrażowe określane jest jako „prywatna procedura o publicznych konsekwencjach”⁵⁵. Zgadzam się ze stanowiskiem, że kwestia zdatności arbitrażowej ma istotne znaczenie dla praktyki sądów arbitrażowych⁵⁶, a przepisy regulujące zdatność arbitrażową stanowią ograniczenie dla sądownictwa polubownego⁵⁷. I słusznie, albowiem kryterium zdatności arbitrażowej jako przesłanka dopuszczalności rozstrzygnięcia przez sąd polubowny powinna mieć charakter jasno definiowalny, pozbawiony wątpliwości interpretacyjnych.

Ograniczenie sądownictwa polubownego instytucją zdatności arbitrażowej traktuję jako przejaw obawy państwa przed wprowadzeniem do obrotu prawnego wyroku wydanego przez sąd prywatny, pomimo że, sąd państwowy nadzorując orzeczenie sądu arbitrażowego może powołać się na naruszenie klauzuli porządku publicznego oraz odmówić uznania oraz wykonalności orzeczenia. Na arenie międzynarodowej wraz z rozwojem sądownictwa polubownego obserwuję tendencję do koncentrowania się sądów arbitrażowych bardziej na tym co non-arbitrable, niż na ustaleniu przesłanek i zakresu zdatności arbitrażowej. W mojej ocenie korzystanie z instytucji sądownictwa polubownego, o ile już mocno rozwiniętego w międzynarodowym obrocie handlowym, może być również skuteczną alternatywą dla sporów spadkowych, zawierających element obcy, gdzie uczestnikami postępowania np. o dział spadku pozostają obywatele różnych państw UE, a które to zagadnienie reguluje Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego, które od dnia 17 sierpnia 2015 r. obowiązujące w polskim systemie prawnym w sposób bezpośredni, bez potrzeby implementacji.⁵⁸

⁵⁵ A. Redfern, M. Hunter, Redfern & Hunter's Law and Practice – *Law and Practice of International Commercial Arbitration*, London 2004, s. 163.

⁵⁶ H. Raeschke Kessler *Die neuere Rechtsprechung zur Schiedsgerichtsbarkeit*, „Jahrbuch für die Praxis der Schiedsgerichtsbarkeit, Recht und Wirtschaft”, Heidelberg 1988, Bd. 2., s. 229-230.

⁵⁷ P. Schlosser, *Das Recht der internationalen privaten Schiedsgerichtsbarkeit. Kapitel 2, Die objective Schiedsfähigkeit des Streitgegenstandes. Aufl. 2.* Tübingen 1989, s. 208-237.

1. ⁵⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (zm. Dz.Urz.U.E.L 2013 Nr 60, poz. 140), (Dz.Urz.U.E.L 2012 Nr 344, poz. 3)

Bezpośredni wpływ na ukształtowanie się instytucji zdatności arbitrażowej miała tradycja prawna. Na gruncie kontynentalnym wzorcowy model prezentuje Szwajcaria, która w zasadzie określenie przesłanek zdatności arbitrażowej sprowadza do woli stron. Przesłanka zdatności arbitrażowej w Polsce uzależniona została od zdatności ugodowej, która stanowi nadal barierę w swobodnym dostępie do sądownictwa arbitrażowego. Dopóki bowiem pozasądowe metody rozwiązywania sporów będą kojarzone z sądem – w tym wypadku ugodą sądową, zasięg ich stosowania w mojej ocenie będzie o wiele mniejszy. Jednak idąc za przykładem niemieckim, gdzie ustawodawca w wyniku problemów ze zdefiniowaniem przesłanki zdatności ugodowej, usunął ją w sporach o charakterze majątkowym, może również ustawodawca polski na dalszym etapie rozwoju prawa, w przyszłości, znieść podane ograniczenie.

Reasumując, rozwój sądownictwa arbitrażowego, w mojej ocenie, pozwoli w przyszłości na rozszerzenie tej instytucji na rozstrzyganie sporów również w innych dziedzinach prawa, szczególnie tych które wymagają wiadomości specjalnych – chociażby w kwestii zastosowania wspomnianego Rozporządzenia 650/2012. Uważam, że każde z państw dopuszczające tę alternatywną metodę rozwiązywania sporów powinno jednocześnie poprzez jasne zdefiniowanie instytucji zdatności arbitrażowej, wyznaczyć granicę dla tego sposobu rozwiązywania sporów. Należy zastanowić się jednak, czy skuteczniejszą metoda kontroli nie jest jednak rozszerzenie katalogu klauzul uniemożliwiających wprowadzenie do danego porządku orzeczenia sądu arbitrażowego, niż ograniczanie arbitrażu definicją zdatności arbitrażowej, która jak wykazałam jest nadal instytucją budząca wątpliwości interpretacyjne.

BIBLIOGRAFIA

1. Balicki R., Sądownictwo polubowne w Polsce, Przegląd Prawa i Administracji 2003, t. LIV
2. Bałos-Stoczeńska I., Zdatność arbitrażowa sporów dotyczących patentu, (red.) prof. dr hab. Janusz Szwaja, Kraków 2014
3. Błaszczak Ł., Ludwik M., Sądownictwo polubowne (arbitraż), Warszawa 2007
4. Briner R., in: Honsell H., Vogt N.P., Schnyder A.K., Berti S.V., Kommentar zum Internationalen Privatrecht. Bazylea – Frankfurt am Main 2007
5. Carbonneay T., Janson F., Cartesian Logic and Frontier Politics (w:) International Arbitration and International Commercial Law: Synergy, Convergence and Evolution. Liber Amicorum Eric Bergsten, S. Kroll i in. (red.), Alphen aan den Rijn 2011
6. Ereciński T., Zdatność arbitrażowa (w:) P. Nowaczyk, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, A. Tynel (red.), Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu, Warszawa 2008
7. Ereciński T., Weitz K., Sąd arbitrażowy, Warszawa 2008
8. Glossary of Arbitration and ADR, 2nd edition
9. Jakubecki A., (w:) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Lex/el. 2014
10. Kejlin A. D., Sądownictwo i procedura cywilna państw kapitalistycznych, tom III
11. Kurnicki T., Znowelizowane postępowanie przed sądem polubownym, MoP 2005, Nr 22
12. Morawski L., Główne problemy współczesnej filozofii prawa. Prawo w toku przemian, Warszawa 1999

13. Morek R., Mediacja i arbitraż (art. 183¹-183⁵), 1154-1217 k.p.c.) Komentarz, Warszawa 2006
14. Mistelis L. A., w: Arbitrability – International and Comparative Perspectives, Austin, Boston, Chicago, New York, The Netherlands 2009
15. Paczoska D., Zdatność arbitrażowa w prawie niemieckim i szwajcarskim. Analiza prawno-porównawcza., PPPM. T. 7 Red. Maksymilian Pazdan, Katowice 2010
16. Pest P., Sąd polubowny a wymiar sprawiedliwości i prawo do sądu, publ. Acta Erasiana, Prace prawnicze (red.)R.Sadowski, P.Szymaniec, Wrocław 2012
17. Raeschke Kessler H. Die neuere Rechtsprechung zur Schiedsgerichtsbarkeit, „Jahrbuch für die Praxis der Schiedsgerichtsbarkeit, Recht und Wirtschaft”, Heidelberg 1988
18. Redfern A., Hunter M., Redfern & Hunter's Law and Practice – Law and Practice of International Commercial Arbitration, London 2004
19. Rogużyńska U., Klauzula porządku publicznego w kontroli a posteriori orzeczeń międzynarodowego arbitrażu handlowego, Wrocław 2005
20. Schlosser P., Das Recht der internationalen privaten Schiedsgerichtsbarkeit. Kapitel 2, Die objective Schiedsfähigkeit des Streitgegenstandes. Aufl. 2. Tübingen 1989
21. Szejfeld A., zakładka Wiadomości/Archiwum/Wiceminister „Szejfeld popiera sądownictwo arbitrażowe”, www.mg.gov.pl
22. Suliński G., Dopuszczalność poddania sporu ze stosunku spółki pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, PPH 2005, nr 12
23. Szumański A., Dopuszczalność kognicji sądu polubownego w sporach o zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych (w:) Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Prof. M. Pazdana, Kraków 2005
24. Szurski T. Arbitraż skuteczny sposób likwidowania sporów, MoP 1998, Nr 12
25. Tomaszewski M., Umowa o arbitraż. Podstawowe problemy prawne, PUG 1994, Nr 1
26. Tramer H., Zarys problematyki międzynarodowego procesu cywilnego państw kapitalistycznych, Warszawa 1956
27. Walter G., Bosch W., Bronnimann J., Internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz, Kommentar zu Kapitel 12 des IPR-Gesetzes, Bern 1991
28. Winczorek P., Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Warszawa 2000
29. Wiśniewski A.W., Rozstrzyganie sporów korporacyjnych spółek kapitałowych przez sądy polubowne – struktura problemu, cz.I, Prawo Spółek 2005, nr 4
30. Wiśniewski A.W., Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce. Status prawny arbitrażu i arbitrów, Warszawa 2011
31. Wysocka B., „Pojęcie zagranicznego orzeczenia w arbitrażu handlowym”, PUG 1994
32. Zerbe G., Die Reform des deutschen Schiedsverfahrensrechts auf der Grundlage des Uncitral – Modellgesetzes über die internationale Handelsschiedsgerichtsbarkeit. Baden-Baden 1995
33. Zieliński A., Kodeks postępowania cywilnego, t. II, Komentarz do art. 506-1217, Warszawa 2006

Akty prawne

34. Arbitration Act z dnia 17.06.1996 r., dostępny na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>
35. Fińska Ustawa o sądownictwie polubownym z 1990 r.
36. Holenderska Ustawa o sądownictwie polubownym z 1986 r.
37. Konkordat o sądownictwie arbitrażowym z dnia 27 marca 1969 r. (Konkordat über die Schiedsgerichtsbarkeit angenommen von der Konferenz kantonaler Justizdirektoren am 27. März 1969, vom Bundesrat am 27. August 1969 r.)
38. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.04.1997 r. (Dz. U. z1997 Nr 78 poz. 483)
39. Konwencja Genewska z dnia 26.09.1927 r.
40. Konwencja europejska o międzynarodowym arbitrażu handlowym, sporządzona w Genewie w dniu 21 kwietnia 1961 r. (Dz.U. Z 1964 r. Nr 40, poz.270)
41. Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku z dnia 10 czerwca 1958 r. (Dz.U. Z 1962 r. Nr 9, poz. 4)
42. Orzeczenie sądu szwajcarskiego, sygn. akt BGE 101 II 168, www.bger.ch

43. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2010 r., II CSK 670/09, Biul. SN 2010, Nr 7
44. Protokół Genewski z dnia 24.09.1923 o klauzulach arbitrażowych (Dz.U. Z 1931 r., Nr 42, poz. 372)
45. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) NR 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (zm. Dz.Urz.UE.L 2013 Nr 60, poz. 140), (Dz.Urz.UE.L 2012 Nr 344, poz. 3)
46. Schiedsverfahrens – Neuregelungsgesetz z dnia 22 grudnia 1997 r., BGBl 1997, 3224
47. Szwedzka Ustawa o Arbitrażu Handlowym z 1999 r.
48. Ustawa wzorcowa uchwalona przez UNCITRAL w dniu 21 czerwca 1985 r., uchwała nr 40/72 z dnia 11 grudnia 1985 r., zmieniona uchwałą nr 61/33 z dnia 4 grudnia 2006 r., ONZ, Wiedeń 2008
49. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296)
50. Ustawa z dnia 4 lutego 2011r. Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 80, poz. 432)
51. Ustawa prawo prywatne międzynarodowe z dnia 18 grudnia 1987 r. (Bundesgesetz vom 18. Dezember 1987 uber das internationale Privatrecht, AS 1988, 1776